ПРОБЛЕМА НАВЧАННЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ

Ящук О. М., *викладач кафедри теорії початкового навчання*

Іванова Олександра, *студентка факультету початкової освіти*

УДПУ ім. П. Тичини

Анотація. У статті розглядається проблема навчання обдарованих дітей. Проблема обдарованості виходить на перший план у суспільстві, визначаючи виявлення, навчання і виховання обдарованих дітей, стимулювання творчої праці, соціальний захист обдарованих і талановитих. Одна із задач сучасної школи полягає в пошуку обдарованих дітей, їх підтримці, стимуляції та забезпеченні всебічного розвитку індивідуальності людини як особистості та найвищої цінності суспільства, вивченні та використанні закордонного досвіду відповідно до умов навчання обдарованих дітей в нашій державі.

Ключові слова: навчання, виховання, підготовка, обдаровані діти, завдання сучасної школи, особливості навчання.

Abstract. The article deals with the problem of teaching gifted children. The problem of giftedness comes to the fore in society, defining the identification, training and upbringing of gifted children, stimulating creative work, social protection gifted and talented. One of the tasks of the modern school is to find gifted children, their support, stimulation and ensuring the comprehensive development of individual's personality as an individual and the highest value of society, studying and using foreign experience in accordance with the conditions of teaching gifted children in our state.

Keywords: education, education, preparation, gifted children, problems of modern school, peculiarities of education.

Актуальність проблеми навчання і виховання обдарованих учнів зумовлена особливостями сучасного розвитку цивілізації, адже зараз особливо відчутна потреба у висококваліфікованих кадрах, які мають нестандартне мислення, схильних до саморозвитку, творчої

самореалізації тощо. Проблема обдарованості виходить на перший план у суспільстві, визначаючи виявлення, навчання і виховання обдарованих дітей, стимулювання творчої праці, соціальний захист обдарованих і талановитих.

Одна із задач сучасної школи полягає в пошуку обдарованих дітей, їх підтримці, стимуляції та забезпеченні всебічного розвитку індивідуальності людини як особистості та найвищої цінності суспільства, вивченні та використанні закордонного досвіду відповідно до умов навчання обдарованих дітей в нашій державі.

Нова українська школа повинна забезпечувати всебічний розвиток індивідуальності людини як особистості та найвищої цінності суспільства на основі виявлення її задатків, здібностей, обдарувань і талантів.

В Україні прийнято цілий ряд законів і програм (зокрема Закон України "Про освіту", Національна програма "Діти України", Програма розвитку обдарованих дітей і молоді, Указ Президента України про підтримку обдарованих дітей та інші), які спрямовані на створення загальнодержавної мережі навчальних закладів для обдарованої молоді [4].

Розв’язання проблем, пов’язаних із виявленням, підтримкою обдарованих учнів та створенням середовища для їх самореалізації, можливе за умови приділення цим питанням особливої уваги та належного фінансування. Це зміцнить не лише матеріально-технічну базу навчального закладу, а й підвищить престиж наукової, дослідницької та творчої діяльності. У психологічній, дидактичній та методичній літературі розглядають різні аспекти досліджуваної проблеми, зокрема:

– проблеми обдарованості у психології (Д. Богоявленська, Ю. Гончарук, М. Гудь, В. Калошин, О. Кульчицька, М. Розенова),

– навчання обдарованих дітей (З. Бактори, М. Бургін, Г. Степенко, Н. Докшина, С. Кошель);

– методичні основи діагностики інтелектуальної обдарованості (А. Венгер, М. Волощук, О. Зазимко Т. Марцинковська, Н. Стародубцева, В. Холмовська, Е. Щелбанова);

– характерні риси обдарованих дітей (Г. Костюк, Н. Нестеренко);

– особливості роботи з обдарованими дітьми (О. Антонова, Ю. Гільбух, О. Губеко, Л. Жук, Р. Науменко, Л. Туріщева).

Важливими для формування обдарованої особистості є розроблені психолого-педагогічні принципи творчого розвитку дітей у початковій школі (Я. Венгер, Ю. Гільбух, В. Давидов, Д. Ельконін, О. Запорожець, В. Клименко, М. Лисина, Т. Хромова). Здійснений аналіз наукової психолого-педагогічної літератури засвідчив, що проблема обдарованості набула статусу державно важливої [3].

Обдарованість – сукупність здібностей, які зумовлюють особливо успішну діяльність людини в одній чи кількох сферах, які вирізняють її серед інших людей, що виконують ту ж діяльність у тих же умовах [1].

Обдаровані діти – діти, в яких у ранньому віці виявляються здібності до виконання певних видів діяльності. Розвиток обдарованих дітей випереджає рівень їх однолітків. Відчутною ознакою обдарованості є прискорений розвиток її інтелектуальних здібностей. Для обдарованої дитини характерними є висока активність розуму, підвищена схильність до розумової діяльності, інтерес до певного виду діяльності, елементи оригінальності в ній, схильність до творчості [3].

У педагогіці виділяють кілька типів обдарованості: раціонально-розумовий (необхідний вченим, політикам, економістам); образно-художній (необхідний дизайнерам, конструкторам, художникам, письменникам); раціонально-образний (необхідний історикам, філософам учителям); емоційно-почуттєвий (необхідний режисерам, літераторам) [7].

Можна виділити наступні види обдарованості:

- спеціальна (художня, музична, спортивна тощо) — високі досягнення у різних галузях творчості і виконавської майстерності;
- загальна (інтелектуальна) — швидке оволодіння основними поняттями, легке запам'ятовування і збереження інформації;
- академічна — успішність у засвоєнні окремих предметів;
- творча — характеризується здатністю висувати нові ідеї або блискуче використовувати те, що вже стало набутками суспільства;
- соціальна — схильність до встановлення конструктивних взаємовідносин з іншими людьми;
- практична — здатність до підприємницько-практичного мислення;
- однобічна виключно високий рівень розвитку однієї групи здібностей, всі інші розвинені нижче середнього.

Зазначені види обдарованості не ізольовані один від одного: людина може бути обдарованою по відношенню до цілої групи споріднених здібностей. Але всі види обдарованості обов'язково передбачають певний рівень розвитку розумових здібностей. Чим вищий цей рівень, тим ефективніше її діяльність у тій або іншій спеціальній сфері. Увага до обдарованої дитини не повинна вичерпуватися лише періодом її навчання.

Усі обдаровані діти мають потребу в знаннях, яскраво виражений інтерес до певної галузі знань. Немає потреби примушувати їх вчитися, вони самі шукають собі роботу, частіше складну інтелектуальну, із задоволенням нею займаються, присвячуючи їй увесь свій вільний час. Обдаровані діти вільно і швидко оволодівають відповідними вміннями і навичками. Вони показують високий рівень досягнень [2]. Кожна обдарована дитина неповторна, проте за всієї індивідуальної своєрідності існує чимало рис, характерних для більшості обдарованих дітей. Відомо, що обдаровані діти характеризуються наполегливістю,

відкритістю до всього нового, схильністю до пошуку нових вражень, знань. Вони здатні нестандартно сприймати світ і творчо мислити [6].

Обдарована дитина шукає спілкування з дорослими, бо ті розуміють її краще, ніж однолітки. Обдаровані діти часто перебільшено емоційні, вони запальні, легко збуджуються через дрібниці, але це не вередування, а виявлення багатства їх натури.

Творчі діти рідко бувають спокійними, вони страждають від своєї винятковості, але багатьох рятує тонке відчуття гумору, вони цінують його. У них особлива мова, особливе сприйняття. Тому такі якості обдарованих дітей вимагають особливого підходу до них, і не випадково за рішенням Всесвітньої організації охорони здоров'я входять до "групи ризику". Вони потребують особливого виховання, спеціальних, індивідуальних навчальних програм, спеціально підготовлених вчителів, шкіл [2].

Щодо обдарованих учнів особливу увагу слід звернути на такі моменти: повне задоволення запитів найпідготовленіших дітей у поглибленому вивченні предметів на основі широкого ознайомлення їх із сучасною наукою; створення умов для задоволення їх різнобічних пізнавальних інтересів і водночас для розвитку здібностей, виявлених у певній галузі діяльності; забезпечення можливостей для широкого вияву елементів творчості в навчальній і позашкільній роботі; залучення їх до надання допомоги своїм однокласникам у навчанні, в розвитку навчальних можливостей; запобігання розвитку в них переоцінки своїх можливостей, лінощів через систематичну недовантаженість [8].

Учителю потрібно не лише побачити і виявити здібну дитину серед інших, а й розвинути її здібності до рівня талановитості та геніальності. Педагог, працюючи з дитиною, має можливість спостерігати за проявами її індивідуальності у навчально-виховному процесі і повинен професійно реагувати та впливати на її розвиток. Якщо її не розвивати і не докладати зусиль, то обдарованість губиться. Діяльність з обдарованими

дітьми вимагає належної змістової наповненості занять, зорієнтованості на новизну інформації та види пошукової аналітичної, розвивальної, творчої діяльності [3].

Удосконалити навчально-виховний процес із обдарованими дітьми, дати їм ґрунтовні знання, озброїти їх практичним розумінням основ наук допомагає насамперед періодичність проведення олімпіад, конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт, конкурсів знавців, інтелектуальних аукціонів, змагань, ігрових тренінгів, семінарів, інтелектуальних марафонів тощо.

У роботі з обдарованими дітьми можуть бути використані такі форми навчання: індивідуальні, фронтальні (дискусії, семінари, дебати, організаційно-діяльнісні й рольові ігри), групові (парні, постійні групи зі зміною функцій, груповий поділ класу з однаковими завданнями, з різним завданням, із загальним звітом кожної групи перед усім класом). Особливою популярністю серед обдарованих дітей користуються дискусійні форми (симпозіуми, дебати, круглі столи, невеликі сесії, ділові бесіди, інтерв'ю, шкільні лекції, семінарські заняття). Ці форми дають можливість учням розвинути власні риторичні здібності, опанувати методику дискусії, удосконалювати вміння висловлюватися та спілкуватися [5].

Серед методів навчання обдарованих учнів мають переважати самостійна діяльність, пошуковий та дослідницький підходи до засвоєних знань, умінь та навичок. Контроль за процесом навчання повинен стимулювати поглиблене вивчення, систематизацію, класифікацію навчального матеріалу, перенесення знань у нові ситуації, розвиток творчих елементів у навчанні. Домашні завдання повинні мати творчий, диференційований характер.

Серед засобів навчання обдарованих дітей важливим є дидактичний матеріал, що використовує вчитель. Він може залучати учнів до діяльності з підручником чи посібником, додатковою

літературою, іншими джерелами знань (наприклад, відеоматеріалами) для організації самостійних робіт на занятті та вдома, а також для оперативного контролю за засвоєнням знань [3].

Тому найбільш правильним у роботі з обдарованими дітьми є формування у них прагнення до подальшого вдосконалення, самовизначення, виховання вольових якостей.

Розвиток обдарованих дітей гальмується через: відсутність соціально-матеріальної бази, потрібної для вияву різнобічних талантів дітей, їхньої творчості; формалізовану, механізовану та автоматизовану систему навчання; поневолення дитячої обдарованості бездуховною масовою культурою; відсутність психологічної допомоги дітям у подоланні комплексу неповноцінності.

Педагоги і батьки повинні керуватися твердженням В. Сухомлинського про те, що у природі немає дитини безталанної, ні на що не здатної.

Закон України «Про освіту» передбачає, що для розвитку здібностей, обдарувань і таланту створюються профільні класи (з поглибленим вивченням окремих предметів або початкової допрофесійної підготовки), спеціалізовані школи, гімназії, ліцеї, колегіуми, а також різні типи навчально-виховних колективів, об'єднань. Найбільш обдарованим дітям держава надає підтримку і заохочує (стипендії, направлення на навчання і стажування до провідних вітчизняних і зарубіжних освітніх, культурних центрів) [7].

Сучасні дослідження, проведені відомим психологом А. Барком, містять цікавий матеріал для доповнення рекомендацій батькам і педагогам з питань виховання обдарованої дитини. Слід створити всі умови для розвитку таланту, але не насаджувати дитині своїх захоплень, не культивувати необхідності будь-що досягти неперевершених результатів, не перевантажувати, не змушувати постійно займатись улюбленою справою. Все це може відобразитись на улюбленій

дисципліні, може стати причиною неврозу, психічного захворювання або ж розвинути в дитини негативних рис характеру [4].

Для сучасної України формування системи розвитку обдарованої особистості є необхідною умовою досягнення успіху на шляху розбудови незалежної держави. Із двох можливих напрямів вирішення проблеми забезпечення суспільства обдарованими спеціалістами в нашій країні обрано шлях самостійної підготовки талановитої молоді в межах національної системи освіти на основі розробки та реалізації загальнодержавних, регіональних, місцевих, шкільних, індивідуальних програм. Перспективним вирішенням проблеми може стати організація такого педагогічного процесу, який започаткує технологію пошуку і відбору обдарованих учнів та створить умови для розвитку їхніх природних творчих потенціалів . А така цілеспрямована, систематична робота можлива лише за умови формування та поетапної реалізації спеціально розроблених програм пошуку, навчання, виховання і розвитку обдарованих дітей [5].

Потрібні спеціальні школи для обдарованих дітей, підготовленні вчителі, підручники, посібники, створене навчально-методичне забезпечення. Проте найголовніше – визнання самого факту, що обдаровані діти відрізняються не тільки за своїми інтелектуальними і творчими можливостями, але й особистісними рисами. Адже обдарованість – не тільки подарунок долі для відзначених нею, але ще й неабияке випробування.

Список використаних джерел:

1. Дуткевич Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс / Т. В. Дуткевич. – Київ: Центр учбової літератури – 2016. – 388 с.

2. Клименюк Ю. М. Обдаровані діти, їх виявлення та діагностика / Ю. М. Клименюк. // Проблеми освіти: збірник наукових праць. – Спецвипуск. – Вінниця-Київ – 2015. – С. 46-50.

3. Лалак Н. В. Теоретичні засади навчання обдарованих дітей молодшого шкільного віку в контексті реформування освіти / М. В. Лавренова, Н. В. Лалак, Л. М. Фенчак // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Серія "Педагогіка" : збірник наукових праць. – К : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2016. – Випуск 2 (17). – С. 31 – 37.

4. Лозан С. М. Психологічні особливості організації навчального процесу з обдарованими дітьми. / С. М. Лозан, В. Є. Сорочинська, Н. М. Лозан. // Знання. Освіта. Освіченість. Збірник матеріалів І Міжнародної науково-практичної конференції, м. Вінниця. – Вінниця: ВНТУ, 2012. – С. 61–64 с.

5. Сокол Н. П. Форми і методи роботи з обдарованими дітьми / Н. П. Сокол. // «Педагогічний пошук». – 2014. – №3. – С. 26–28.

6. Тимченко А. А. Проблема дитячої обдарованості в сучасній педагогіці: технологічний підхід / А. А. Тимченко. // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. – 2011. – №33. – С. 94–96.

7. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. / М. М. Фіцула. – Київ: Видавничий центр "Академія", 2002. – 528 с. – (Альма-матер).